

Milan Natek se je v zadnjih letih uspešno lotil tudi preučevanja stopnje razvitosti slovenskih področij, katerega rezultat je razprava v GO XVI/1969. Za ravensko posvetovanje je s te strani posebej podrobno obdelal koroško regijo v odnosu do celotne Slovenije v referatu z naslovom »Razvitost koroške regije v okviru SR Slovenije«.

Za tovrstno delo je potreben kompleksen pogled na gospodarske silnice in z njimi zvezane prebivalstvene in socialne spremembe. Zbiranje in obdelava mnogoterih podatkov, ki so za take analize potrebni, zahteva pri našem načinu dela veliko truda in časa. Avtor je upošteval številne elemente, na osnovi katerih je bilo mogoče podati končno sodbo stopnje razvitosti koroške regije. Večina teh je prikazana med tekstom tudi v desetih tabelah. Nazaj je posegel najdlje do leta 1948, večidel pa prikazuje stanje zadnjih nekaj let. Končni rezultat analiz je: koroška regija spada danes med razvita področja Slovenije; najbolj je razvita ravenska občina, dravograjska in slovenjegraška pa sta pod republiškim povprečjem, zato jih je Natek uvrstil med srednje razvite občine.

Na zadnjem mestu je objavljen referat Mirka Pakova »Nekateri elementi geografskega razvoja naselja Ravne po letu 1945«. Ravne, danes največje naselje v koroški regiji, so doživele največji razmah šele v povojnih letih (od 2253 prebivalcev, kolikor so jih imele leta 1948, so se do leta 1968 povzpele na 6146 prebivalcev). Kako se je mesto razvijalo, kakšne spremembe so nastale v funkciji, zgradbeni strukturi ter fiziognomiji naselja, kakšna je starostna struktura zgradb, kako je s strukturo prebivalstva in tendencami njegove transformacije ter z njegovo starostno in socialno-poklicno strukturo, o vsem tem govori Pakova študija. Obogatena je s štirimi kartogrami in dvema tabelama.

Zbornik »Jugovzhodna Koroška« veliko prispeva k poznavanju te zanimive obrobne in mejne slovenske pokrajine. Dostopen je tudi inozemstvu, saj ima vsak prispevek izvleček v angleškem in nemškem jeziku. Opozoriti pa želim na nekatere pomanjkljivosti. Če koroška regija res vključuje tudi občino Radlje, je v zborniku slika regije nepopolna, ker predvsem pri družbenogeografskih analizah radeljska občina ni zajeta v obravnavo. Neenotnost se kaže pri prikazovanju geografske podobe onstran državne meje (velikovški okraj), saj so ga pri opisu regije kot celote le nekateri referenti vključili v okvir obravnave. V zborniku močno pogrešamo opis narodnostnih razmer na nacionalno mešanem teritoriju jugovzhodne Koroške, o katerih je bil govor na ekskurziji; čeprav je v načrtu prikaz teh razmer za celotno Slovensko Koroško, mislim, da bi zaradi popolnosti geografske podobe v geografski zbornik, kakršen je pričujoči, sodil za obravnavani teritorij posebej opis narodnostnih razmer.* Pri opisanju gospodarstva in prebivalstva, ki se ga ob različni tematiki poslužuje več avtorjev, moti naslanjanje na časovno različne podatke tam, kjer bi ti lahko bili isti.

Drago Meze

Koroška in koroški Slovenci. Zbornik poljudnoznanstvenih in leposlovnih spisov. Uredil dr. V. Klemenčič (geografsko-socialni del), dr. J. Pleterški in dr. T. Zorn (zgodovinski del) in dr. J. Kos (jezikovno-leposlovni del). Izdala Založba Obzorja, Maribor 1971, 390 strani.

V zadnjem času se tudi v širših plasteh slovenskega ljudstva pojavlja izredno močno zanimanje za naše rojake, ki žive izven meja Jugoslavije. Se prav posebna pozornost je posvečena poznavanju problematike Slovenske Koroške, kar se navsezadnje kaže tudi v tem, da so naše založbe samo v prvih mesecih letošnjega leta izdale o tem našem narodnostnem ozemlju kar tri zajetne publikacije. Kljub temu pa se mi vendarle zdi, da je v naši zavesti, mislih in besedah že vse premočno zarisana državna meja, ki je po prvi svetovni vojni razkosala naše etnično ozemlje in ga prisodila štirim državam

* Ker bodo referati z zborovanja, ki so posebej obravnavali narodnostno problematiko ne samo avstrijske Koroške, temveč tudi drugih zamejskih slovenskih predelov, objavljeni posebej, je morda vzel, ki jo omenja referent, bolj opravičljiva. — Pripomba uredništva.

z različno gospodarsko, družbeno, socialno in kulturno usmerjenostjo in razvitostjo. Na naše prebivalstvo, ki živi na svojem narodnostnem ozemlju, resda izven državnih meja naše domovine, vse prepogosteje gledamo in ga vrednotimo kot narodnostno manjšino in vse premalokrat se zavedamo, da je ne-ločljivi, tudi v zgodovini utemeljeni, integralni del Slovenije in slovenskega naroda.

Zbornik »Koroška in koroški Slovenci« je v vsebinskem pogledu razdeljen v tri dele z dodatkom, in sicer: I. Geografsko-socialni del, II. Zgodovinski del in III. Jezikovno-leposlovni del. V našem poročilu bomo zajeli le prvi del zbornika, pa čeprav je za poznavanje in razumevanje celotne problematike tega predela Slovenije izredno koristno in potrebno, da bi se seznanili tudi s prispevki v drugih dveh delih knjige.

Uvodni prispevek v »geografsko-socialnem delu« zbornika je napisal akademik prof. dr. S. Plešič z naslovom *Pokrajinsko okolje na Slovenskem Koroškem* (str. 11–28). V njem avtor podaja podrobnejši pregled pokrajin na Slovenskem Koroškem. Slovenska Koroška je razčlenjena v tri večje pokrajinske enote, ki so jim posamezna urbansko-gospodarska središča bolj ali manj jasno začrtala njihovo gravitacijsko zaledje: a) pokrajine zahodnega dela južne Koroške (Kanalska dolina, ki je danes priključena Italiji, slovenska Žiljska dolina ter Beljaška sovodenj); b) pokrajine osrednje južne Koroške (Osojsko-glinsko podolje in Osojsko-vrbsko hribovje, Vrbsko podolje, Celovška ravan z obrobjem, Gure in Karavansko podgorje); c) pokrajine vzhodne južne Koroške (Velikovoško Cezdravje, Podjuna, Mežiško Podravje z Mislinjsko dolino, tj. koroška regija v SR Sloveniji). Ta shematski okvir pokrajin južne Koroške je avtor izopolnil še z nadaljnji razčlenitvami na manjša področja, ki izražajo pokrajinsko-fiziognomsko individualnost. Da je ta členitev slovenskega ozemlja podana z izredno širokega geografskega vidika, spoznamo tudi po tem, da je vseskozi prikazan funkcijski in družbeno-gospodarski pomen posameznega območja ali v preteklosti ali v sedanjosti in to bodisi s krajevnega bodisi s širšega, to je interregionalnega vidika (v prometnem, gospodarskem pogledu itd.).

Kako je nastal relief Celovške kotline je prispevek dr. I. Gamsa (str. 29–38). V njem so prikazani glavni geomorfološki procesi, ki so v reliefu obravnavanega področja zapustili svoje sledi. Med najpomembnejše dejavnike prištevata avtor tektoniko ter klimatske spremembe oziroma poledenitev. To je vplivalo na izoblikovanje rečnega omrežja (koncentracija rek v Celovski kotlini je že starejšega porekla, najbrž je iz oligocena), teras oziroma nivojev. Podrobneje je prikazana zadnja poledenitev (würm), ko je led segal semkaj po dolini Žilje iz Dolomitov, nastanek jezer (oziroma močvirij), ki so danes za turizem izrednega pomena. Članek je napisan pregledno. Krajevna in druga imena so zapisana s slovenskim in nemškim poimenovanjem, kar predstavlja tudi lažjo orientacijo na kartah. Očitno pa je, da med tekstem manjka karta umi-

Dr. J. Medved je napisal članek o *koroškem kmetijstvu* (str. 39–53; kalnih stadijev poledenitve, na katero se pisec sklicuje na str. 36.

zdi pa se mi, da bi bil naslov »Kmetijstvo na Koroškem« ustrežnejši). Ta prispevek moremo po vsebinski strukturi razdeliti v dva dela. V prvem delu govori bolj z načelnega (in splošnega) vidika o dejavnikih in procesih, ki usmerjajo in spremljajo razvoj kmetijstva. Sicer pa je avtor o tem že tako obširneje pisal v Geografskem obzorniku (Osnovne faze razvoja agrarnega gospodarstva, letnik XVII, št. 2, str. 1–6) oziroma v Sodobnem kmetijstvu (Nekatere značilnosti v razvoju slovenskega kmetijstva, letnik III, št. 1 in 2). V drugem delu prispevka pa so prikazane spremembe zemljiških kultur v zadnjih petinšestdesetih letih, spremembe v strukturi njivskih posevkov in v hektarskih donosih pri posameznih poljedelskih pridelkih, razvoj števila domače živine v zadnjih petinšedemdesetih letih. Nadalje je prikazana struktura zemljiške posesti (najbrž po stanju leta 1951?) in slednjič je podana tudi klasifikacija kmetijskih gospodarstev, kakršna so bila v letu 1951 (8 kategorij kmetijskih gospodarstev, gl. skico na str. 50). Pripomniti velja, da bo potrebno v prihodnje pri prikazovanju agrarne pokrajine precej večjo

pozornost posvetiti osnovnemu izhodišču, ki nam bo služilo kot baza za primerjavo najraznovrstnejših pokazateljev, v katerih se kažejo razvojne stopnje in težnje našega kmetijstva.

Dr. M. Jeršič objavlja krajši prispevek z naslovom *Vpliv odprtosti meje na prostorsko mobilnost prebivalstva Koroške in SR Slovenije* (str. 54 do 59). V njem nam podaja analizo čezmejnega cestnega potniškega prometa, v kateri ugotavlja, da se je ta v zadnjih osmih letih (1960—1967) povečal 25-krat. Iz razčlenitve podatkov se nazorno pokaže, kako pomembni so za prehod državne meje različni prazniki: bodisi državni bodisi cerkveni. Pa tudi razne prireditve (npr. dunajska drsalna revija na ledu v Celovcu) v mnogočem prispevajo, da naše prebivalstvo »masovno« obiskuje sosednje deželno središče — Celovec (prim. tabelo 2 in podatke za februar 1967. leta).

Sklepni prispevek v geografsko-socialnem delu zbornika je napisal dr. V. Klemenčič, glavni urednik publikacije. Prispevek ima naslov *Spreminjanje gospodarske in socialne strukture in narodnostni problemi Slovencev na Južnem Koroškem* (str. 60—69). Razdeljen je v dve poglavji. V prvem prikazuje družbeno-gospodarski razvoj Južne Koroške, katerega je orisal s karakterističnimi potezami razvoja kmetijstva, industrije, turizma in prometa. V drugem delu članka pa so prikazani učinki socialnega in gospodarskega razvoja na nacionalne razmere Slovencev na Koroškem. Prinaša nam nazoren prikaz razkroja klasične agrarne strukture in uveljavitev industrijske družbe. Ta proces je na Južnem Koroškem potekal v treh glavnih fazah, ki jih je avtor razmejil s popisi prebivalstva. V prvi fazi (1921—1954) so že izrazite meje med podeželjem in mestu; domače (slovensko) prebivalstvo, ki se želi zaposliti izven kmetijstva, se izseljuje, zato se število ljudi manjša. Za drugo fazo (1954—1951) je značilna emigracija slovenskega življa, istočasno pa se uveljavlja priseljevanje Nemcev, ki se zaposlujejo ali v industriji ali v turizmu. Za to obdobje je značilna depopulacija slovenskih predelov. Tretja faza razkroja agrarne družbene strukture in dokončna uveljavitev industrijske družbe se začne po letu 1951, ko dobijo industrija, turizem, promet in komercializirano kmetijstvo povsem nove razsežnosti. Skozi vsebino celotnega prispevka se vidi, da je pisec zelo dobro seznanjen s sodobnimi procesi in problematiko na Koroškem.

To je v kratkem vsebina geografsko-socialnega dela zbornika »Koroška in koroški Slovenci. Zanimivi in za vsakogar izredno dragoceni so v zborniku še drugi prispevki bodisi v zgodovinskem bodisi v jezikovno-literarnem delu, ki nam dajejo dokaj zaokroženo podobo o Koroški. Ob sklepu pa se mi zdi potrebno zapisati še to-le vprašanje: zakaj je prvi del zbornika označen z nazivom »geografsko-socialni del«, čeprav njegova vsebina bolj ustreza le posameznim izsekom geografije? Celovita socialna problematika Koroške v prispevkih ni prikazana, vsaj ne v smislu opredelitve socialne geografije, kakor jo zastavljajo nemški (münchenski) geografi. Prepričan pa sem tudi, da za kompleksnejši geografski prikaz Južne Koroške le manjkajo še nekateri prispevki, ki bi nam osvetlili naselja in še posebej mesta in industrijska središča, prometno ožilje, turizem. Prav tako v zborniku pogrešam prispevek o etnografski podobi Koroške (dr. P. Zablatnik sicer piše o Narodopisju in koroških Slovencih, str. 281—288). Kljub navedenim pomislekom pa je knjiga »Koroška in koroški Slovenci« vendar zelo koristno delo, ki nas obsežno in z različnih zornih kotov seznanja s tem delom slovenskega ozemlja.

Milan Natek

Marjan Mušič, Arhitektura slovenskega kozolca. Cankarjeva založba, Ljubljana 1970, 172 strani.

Stirideset let po Melikovi monografiji »Kozolec na Slovenskem« smo dobili novo delo, ki z arhitektonskega vidika osvetljuje to tako samoniklo obliko gospodarskega poslopja, ki nas spremlja po pretežni večini slovenskega etničnega ozemlja. Čeprav bi morda po naslovu sodili, da knjiga za geografa ni pomembna, pa kasneje, ko z natančnostjo prelistamo to repre-